

Arbetslivskommissionen för affärsverksamhet, lägesbild 2020–2021

Arbetslivskommissionen för affärsverksamhet har utarbetat en lägesbild av kvaliteten på genomförandet av yrkesprov och bedömningen av kunnandet i examina inom sitt område. Till arbetslivskommissionernas uppgifter hör att årligen producera information om kvaliteten på genomförandet av yrkesprov och bedömningen av kunnandet inom sitt eget område inom yrkesutbildningen (statsrådets förordning om yrkesutbildning 673/2017). För denna uppgift har arbetslivskommissionerna haft tillgång till uppföljnings-, bedömnings- och responsinformation bland annat från utbildningsförvaltningens statistik-, styrnings- och regleringstjänst samt den nationella informationsresursen KOSKI.

Prestationsuppgifter från 2020 blev tillgängliga för kommissionerna våren 2021. Eventuella korrigeringar som läroanstalterna gjort i KOSKI-data efter denna tidpunkt syns inte i denna lägesbild. Detsamma gäller statistiska uppgifter om antalet prestationer år 2021, som plockades från KOSKI-databasen i början av 2022. De granskade prestationsantalen publiceras senare i Utbildningsstyrelsens statistiktjänst på webbplatsen Vipunen.fi.

De uppgifter som används i lägesbilden har plockats direkt ur KOSKI-databasen i den form som läroanstalterna har anmält dem. Statistiken kan innehålla bristfälliga eller felaktiga uppgifter. Av tekniska skäl har exempelvis inte alla uppgifter som registrerats i läroanstalternas egna studieförvaltningssystem överförts korrekt till KOSKI-databasen, och uppgifterna statistikförs då under ”ingen uppgift”/”inte anmält”.

Som källmaterial har man exempelvis använt rapporter från kommissionernas besök, rättelseyrkanden och utlåtanden.

Antal avlagda examina och examensdelar

Avläggande av examina och examensdelar	2020		2021	
	hel examen	examensdel	hel examen	examensdel
Grundexamen i affärsverksamhet	5 792	66 731	5 836	68 565
Kompetensområdet för kundbetjäning och försäljning	1 895		337	
Kompetensområdet för ekonomi- och kontorsservice	474		80	
Ingen uppgift	3 422		5 419	
Yrkesexamen i affärsverksamhet	1 852	6 652	2 430	8 503
Kompetensområdet för försäljning och marknadskommunikation	884		1 313	
Kompetensområdet för tjänster inom affärsverksamhet	395		432	
Kompetensområdet för ekonomiförvaltning	346		426	
Kompetensområdet för fastighetsförmedling	94		155	
Kompetensområdet för internationell affärsverksamhet och spedition	48		40	
Kompetensområdet för finanstjänster	19		19	
Ingen uppgift	73		44	
Specialyrkesexamen i affärsverksamhet	234	760	552	1 865
Kompetensområdet för personalförvaltning	57		157	
Kompetensområdet för handel	75		135	

Kompetensområdet för försäljning och marknadskommunikation	51		98	
Kompetensområdet för ekonomiförvaltning	20		86	
Kompetensområdet för internationell affärsverksamhet	13		48	
Kompetensområdet för fastighetsförmedling	17		11	
Ingen uppgift	1		17	
Yrkesexamen i informations- och bibliotekstjänst	69	267	59	263
Kompetensområdet för bibliotekstjänster	65		58	
Kompetensområdet för bokbusstjänster	4		0	
Totalt	7 947	74 410	8 877	79 196

** Uppgifterna hämtades i början av 2021 (för år 2020) och i början av 2022 (för år 2021), och har inte uppdaterats efter dessa tidpunkter. Avläggandet av examensdelar omfattar inte examensdelar som registrerats som lokala. Examina som är i en övergångsperiod syns inte i tabellen och ingår inte i antalet i tabellen.*

Utveckling av antalet examina och examensdelar

Antalet avlägganden av hela grundexamen i affärsverksamhet och delar av examen har ökat i förhållande till den föregående jämförelseperioden 2018–2019.

Antalet personer som avlägger hela yrkesexamen i affärsverksamhet eller delar av examen har hela tiden ökat. Flexibiliteten i den kontinuerliga ansökan kan förklara ökningen i antalet examina.

Specialyrkesexamen i affärsverksamhet är en nyare examen. Antalet prestationer i den har fördubblats åren 2020–2021. Det påvisar att den nya examen har hittat sin plats. Även marknadsföringen av examen kan ha bidragit till det ökade prestationsantalet.

Antalet yrkesexamina i informations- och bibliotekstjänst har förblivit på ungefär samma nivå under lägesbildsperioden 2020–2021.

De studerande har slutfört sina examina i övergångsskedet. Coronasituationen kan också ha påverkat antalet prestationer både positivt och negativt. Man kan också se vuxna branschbytare bland dem som avlägger examina, och gemensamma examensdelar och deras delområden kan ha fördröjt studiernas framskridande och slutförande.

Yrkesinriktade examensdelar, obligatoriska och valbara examensdelar, gemensamma examensdelar

Det finns inga särskilda observationer som gäller examensdelar.

Finns det examina och kompetensområden inom examina som avläggs i marginell utsträckning? Vad kan det bero på?

Utifrån Koski-uppgifterna är det svårt att dra slutsatser om huruvida det finns kompetensområden som avläggs marginellt. Kompetensområdet för informations- och bibliotekstjänst har färre prestationer jämfört med andra kompetensområden.

Vad kan förändringarna i antalet prestationer bero på?

Förändringarna i prestationsantalen är inte tydligt jämförbara, på grund av de examina som är i en övergångsperiod samt de nya examina yrkesexamen i affärsverksamhet och specialyrkesexamen i affärsverksamhet. Coronasituationen kan också ha påverkat i någon riktning. Se reflektionerna i den första punkten.

Anordnande av examina

Aktiva utbildningsanordnare/anordnartillstånd

Examen	Tillstånd för anordnande	Aktiva anordnare
Grundexamen i affärsverksamhet	55	55
Yrkesexamen i affärsverksamhet	62	57
Specialyrkesexamen i affärsverksamhet	42	27
Yrkesexamen i informations- och bibliotekstjänst	6	3

** aktiviteten fastställs utifrån om utbildningsanordnaren/läroanstalten har registrerat avläggande av examina eller examensdelar enligt de KOSKI-data som lämnats till kommissionen 2020 eller 2021. Uppgifterna hämtades i början av 2021 (för år 2020) och i början av 2022 (för år 2021), och har inte uppdaterats efter dessa tidpunkter.*

Reflektioner

Förändringar i antalet tillstånd för anordnande av examen

Förändringarna i antalet anordnartillstånd är ganska små jämfört med åren 2018–2019. Förändringarna kan också bero på att utbildningsanordnare slagits ihop.

Anordnande av examina

Examensanordnarfältet är ganska heltäckande i hela landet.

Fördelning av avläggandet av examina/examensdelar mellan utbildningsanordnare

För grundexamen i affärsverksamhet finns tre utbildningsanordnare som har överlägset flest prestationer. För yrkesexamen har en överlägset mest, men för specialyrkesexamen är spridningen inte lika stor. För yrkesexamen i informations- och bibliotekstjänst finns en utbildningsanordnare som har överlägset flest prestationer.

Examensanordnandets geografiska och språkliga täckning

Det finns många små utbildningsanordnare. I synnerhet antalet yrkes- och specialyrkesexamina är litet hos 21–22 anordnare. Anordnandet av examina är främst koncentrerat till södra och mellersta Finland samt de stora städerna. Examina på svenska ordnas i södra Finland och i Österbotten.

Grundexamen har avlagts på båda de inhemska språken. Avläggandet av grundexamen är geografiskt heltäckande.

Kvalitet på genomförandet av yrkesprov och bedömningen av kunnande

Fördelning av platserna för yrkesprov

I grundexamen i affärsverksamhet har 70 % av examina avlagts på arbetsplatser. Resten av yrkesproven har ordnas på en kombination av läroanstalt och arbetsplats samt på läroanstalter. Ingen uppgift-andelen är omkring 10 %.

Yrkesexamen i affärsverksamhet har avlagts på arbetsplatser till 66 %, andelen Ingen uppgift är 31 % och resten är yrkesprov som avlagts på läroanstalter.

I specialyrkesexamen i affärsverksamhet har yrkesproven avlagts på arbetsplatser till 64 %, resten hör till ingen uppgift-andelen eller är avlagda på läroanstalter.

Medeltal för yrkesprov i studeranderesponsen inom yrkesutbildningen (avslutande enkät)

	grundexamen i affärsverksamhet	yrkesexamen i affärsverksamhet	specialyrkesexamen i affärsverksamhet
Yrkesprov	4,5	4,7	4,8
Jag deltog i planeringen av yrkesproven	4,3	4,5	4,7
De arbetsuppgifter där jag avlade mitt yrkesprov motsvarade verkliga uppgifter i arbetslivet	4,5	4,7	4,9
Mitt kunnande bedömdes enligt kriterierna för bedömning av kunnandet	4,6	4,7	4,9
Mina bedömare var yrkeskunniga och sakkunniga	4,6	4,7	4,8

** granskningsperioden för studeranderesponsen är 1.7.2019–31.12.2021. Bedömningsskala 1–5, där (5) betyder helt av samma åsikt, (4) delvis av samma åsikt, (3) delvis av samma och delvis av annan åsikt, (2) delvis av annan åsikt, (1) helt av annan åsikt*

Reflektioner

Förverkligande av tvåpartsbedömning i bedömningen av kunnande

Vid ett besök konstaterades att branschspecifika bedömare finns naturligt i miljöerna för yrkesprov.

I vilka situationer använder man två bedömare som arbetar inom undervisningen? Var kan man exempelvis dokumentera om man har två bedömare som arbetar inom undervisningen? Enligt kommissionens uppfattning är detta en kvalitetsfråga. Kommissionen funderar på situationer där ingen arbetslivsbedömare finns tillgänglig, varvid det är i den studerandes intresse att ha två bedömare. Dessa situationer är dock relativt sällsynta.

Anordnarna har inga enhetliga eller tydliga motiveringar till i vilka situationer man använder eller kunde använda två bedömare som arbetar inom undervisningen. Det finns inte heller någon praxis för hur beslutet om och motiveringarna till användning av två bedömare som arbetar inom undervisningen dokumenteras. Det skulle vara bra om anordnarna hade färdiga skriftligt överenskomna motiveringar och rutiner för situationer där man överväger att använda två bedömare som arbetar inom undervisningen. En naturlig plats för beskrivningen av motiveringarna och rutinerna kunde vara planen för bedömning av kunnande.

Enligt statistiken har anordnarna gjort bedömningar där två representanter för undervisningen varit bedömare. Enligt vad som framgått under besöken och samtalen har anordnarna haft problem med att registrera miljöerna för yrkesprov och uppgifter om tvåpartsbedömning på rätt sätt. Vid besöken och i samtalen har det framgått att systemen felaktigt kan ha påvisat att miljön för yrkesprovet var läroanstalten och att bedömarna var två bedömare som arbetar inom undervisningen.

Miljöer för yrkesprov och deras lämplighet för påvisande av kunnande

Miljöerna för yrkesprov har lämpat sig för påvisande av kunnande. Enligt observationer säkerställs yrkesprovsmiljöns lämplighet för en enskild sökande utifrån ansökningsuppgifterna, en intervju och en kompetenskartläggning.

I specialyrkesexamen och yrkesexamen ordnas yrkesproven på examinandens arbetsplats och i hans egna arbetsuppgifter. I grundexamen finns mer variation i genomförandet. De sökande har inte nödvändigtvis en färdig arbetsplats där yrkesproven ska genomföras, så yrkesproven ordnas i samband med perioder för lärande i arbete som avtalas separat. Perioderna för lärande i arbete kan vara flera och genomföras inom olika organisationer. Examensanordnarna säkerställer att miljöerna för yrkesprov är lämpliga.

I praktiken finns situationer där de verkliga arbetsuppgifternas omfattning och kvalitet inte möjliggör genomförande av ett tillräckligt yrkesprov. Inte heller i dessa situationer förlitar man sig på yrkesprov som ordnas på läroanstalten, utan man säkerställer förverkligandet av yrkesprovet exempelvis med hjälp av arbetsrotation, genom att utvidga examinandens befintliga arbetsuppgifter, genom att ändra befattningsbeskrivningen, genom att ordna arbetsuppgifter på olika avdelningar eller verksamhetsställen eller genom att ge examinanden olika uppdrag eller projektarbeten.

De yrkesprov som utförs för att påvisa kunnande överensstämmer med arbetslivet på ett utmärkt sätt för de respondenter som avlägger yrkesexamen (medeltal 4,7), för dem som avlägger specialyrkesexamen (4,9) och även för dem som avlägger grundexamen (4,5).

De som avlägger yrkes- och specialyrkesexamen har i praktiken en arbetsplats redan innan de inleder studierna. De avlägger också sina yrkesprov på den arbetsplatsen. Studerande som avlägger grundexamen skaffar oftast en plats för yrkesprov först under studierna, och många gånger kan arbetsplatserna växla för yrkesprov i olika examensdelar. Därför händer det att man som plats för yrkesprov väljer sådana arbetsplatser som i fråga om arbetsuppgifterna inte är optimala för yrkesprov i just den aktuella examensdelen. Det är också möjligt att det för vissa respondenter varit fråga om ett yrkesprov på läroanstalten, om ett yrkesprov i verkliga praktiska arbetsuppgifter av någon orsak inte kunnat ordnas. Ett yrkesprov på en läroanstalt är alltid en simulerad situation, och motsvarar inte helt äkta situationer och arbetsuppgifter i arbetslivet.

Motiveringar till ordnande av yrkesprov på läroanstalter

Utbildningsanordnarna ordnar inte yrkesprov annanstans än på arbetsplatser och i äkta arbetssituationer. Man strävade efter att säkerställa miljöerna för yrkesprov redan i ansökningsskedet.

Vid besöken framgick inte att anordnarna skulle ha haft några motiveringar eller rutiner för ordnande av yrkesprov på läroanstalter.

Den studerande och arbetsplatshandledaren utarbetar tillsammans en plan för yrkesprovet.

Generaliseringar gällande rättelseyrkanden

Kommissionen har inte haft rättelseyrkanden att behandla åren 2020 och 2021.

Situationen gällande planer för bedömning av kunnande

Vid besöken har framgått att planer för bedömning av kunnande finns och även följs och utvecklas. I planerna beskrivs även processen och förfarandena för rättelseyrkanden samt hur man informerar dem som avlägger examen om dem.

Enligt de observationer som gjorts är planen för bedömning av kunnande en del av utbildningsanordnarnas system för kvalitetskontroll och fungerar bra som anvisningar för olika skeden av examensutbildningsprocessen.

Planer har utarbetats i bra utsträckning och täcker hela examensprocessen. Anordnarna bör se till att planerna är tillräckligt konkreta, så att de ger alla som arbetar med yrkesprov tydliga förfaranden och rutiner för alla skeden i avläggandet av examen.

Utifrån besöken kan man inte vara säker på hur väl enskilda genomförare och personer som arbetar med yrkesprov känner till planen för bedömning av kunnande och dess innehåll.

Ett utvecklingsområde som noterades under besöken var att man bör gå igenom och förenhetliga termerna i planerna för bedömning av kunnande, liksom de punkter där man talar om bedömning och vitsord. Dessa har sannolikt blivit kvar från gemensamma delar som har anknutit till olika examina.

Förverkligande av personlig tillämpning i praktiken

Nedanstående siffror beskriver de studerandes respons, där de tar ställning till påståenden om personlig tillämpning.

Grundexamen, yrkesexamen och specialyrkesexamen i affärsverksamhet:

Personlig utvecklingsplan för kunnandet (PUK)	4,1	4,0	4,1
--	-----	-----	-----

Ytterligare påståenden:

Personlig utvecklingsplan för kunnandet (PUK)

Den personliga utvecklingsplanen för kunnandet (PUK) som utarbetats för mig gjorde det möjligt för mig att framskrida flexibelt i studierna.	4,3	4,3	4,4
Jag fick påverka planeringen av mina studier.	4,2	4,2	4,5
Förverkligandet av PUK-planen följdes upp och den uppdaterades vid behov under mina studier.	4,1	3,9	4,1

Generella observationer

Enligt vad som framgått vid besöken har utbildningsanordnarna en heltäckande beskriven process med olika skeden och roller för förverkligande av personlig tillämpning. De personer som genomför den personliga tillämpningen är enligt vad som framgått vid besöken yrkespersoner som är engagerade i sitt arbete, och de har introducerats till processen för personlig tillämpning och de anordnarspecifika systemen för dokumentation. Det finns skillnader mellan anordnarna i fråga om hur den personliga tillämpningen har organiserats i praktiken. Vissa anordnare har exempelvis särskilda personer som sköter den personliga tillämpningen, medan det praktiska genomförandet av den personliga tillämpningen hos andra anordnare är en del av utbildarens uppgifter.

Personlig tillämpning dokumenteras heltäckande i respektive anordnares informationssystem. Anordnarna har också en genuin vilja att utveckla processen för och dokumentationen av personlig tillämpning.

Enligt de observationer som gjorts har man lyckats anpassa den personliga tillämpningen väl enligt de krav och begränsningar som coronapandemin medfört. Personlig tillämpning med hjälp av distansverktyg och förverkligandet av den i praktiken har medfört utmaningar för en del studerande.

Enligt vad som framgått vid besöken vet man inte hur väl enskilda personer som arbetar med yrkesprov i verkligheten känner till processen samt om de känner till beskrivningarna av informationsprocessen och har tillgång till dem.

Även om processerna, verksamhetsmodellerna, dokumentationen, kompetensen och rollerna har beskrivits väl, kan man inte utifrån detta veta hur den personliga tillämpningen verkligen förverkligas i praktiken. Vid ett besök framgick exempelvis att en studerande inte visste hur hen i praktiken kan välja en del till sin examensprestation från en annan yrkes- eller specialyrkesexamen.

God praxis

På basis av besöken kan man konstatera att anordnarna strävar efter utveckling och har mycket gedigen erfarenhet av anordnande av examina. Dokumentationen är heltäckande och systematisk. En särskild utveckling har kunnat ses i användningen och införandet av elektroniska system, utarbetandet av introduktionsmaterial för bedömare, satsningarna på handledning för studerande som avlägger examen samt införandet av ansökan av nonstop-modell.

Vid besöken konstaterades att examensprocessen är tydlig och har beskrivits heltäckande samt att verksamheten är etablerad, enhetlig och systematisk inom olika kompetensområden. Examensverksamheten har utvecklats kontinuerligt, vilket framgick i de rutiner för bedömningen som beskrevs i planen. I planen framgick på flera ställen att man hade reflekterat över verksamheten utöver det minimiinhåll som krävs. Planen har också utarbetats utifrån utbildningsanordnarens rutiner, och man har inte bara listat UKM:s och Utbildningsstyrelsens föreskrifter.

Yrkesproven utförs alltid i praktiska uppgifter på arbetsplatser (individens och företagets behov och perspektiv sammanförs i yrkesproven). Handledarna har en förståelse för examensgrunderna och kraven på yrkesskicklighet samt genomförandet av bedömningen.

Under besöket sades att ansökningsskedet fungerar bra. Personlig handledning ges redan i ansökningsskedet, så att den studerandes genast fås till rätt examen. En studerande kan ansöka när som helst, skräddarsydda lösningar är möjliga och det finns ett urval av studier som utbildningsanordnaren kan erbjuda de studerande.

Enskilda exempel på god praxis och styrkor hos anordnaren som noterats och nämnts av anordnarna och kommissionens representanter. Observationerna har antecknats i samband med besök och diskussioner med anordnare:

- Ansökningsskedet fungerar bra, och personlig handledning erbjuds redan i ansökningsskedet, så att man genast kan styra den studerande till rätt examen
- man kan ansöka när som helst, skräddarsydda lösningar kan användas
- det finns ett urval av studier som underlättar förverkligandet av personlig tillämpning
- yrkesproven utförs alltid i praktiska uppgifter på arbetsplatser
- individens och företagets behov och perspektiv sammanförs i yrkesproven
- yrkesproven har ett starkt och konkret arbetslivsutvecklingsperspektiv
- handledarnas förståelse för examensgrunderna och kraven på yrkesskicklighet
- lång erfarenhet av ordnande av examina
- strävan efter utveckling
- dokumentation och omfattande användning av elektroniska system
- introduktionsmaterial för bedömare
- handledning för studerande som avlägger yrkesprov (planering av yrkesprov och tillgång till hjälp)
- nonstop-modell för ansökan
- tydliga roller, ansvar och arbetsfördelningar under hela processen för avläggandet av examen (t.ex. person som sköter PUK-planen/handledare, utvecklare, arbetslivslärare)

- bedömning. Bedömningen dokumenteras förutom i fråga om examensdelar även per krav på yrkesskicklighet
- förverkligande av yrkesprov som arbetshelheter
- arbetslivssamarbete med de största kedjorna
- verksamhetsmodeller i grundexamen i affärsverksamhet
- examensprocessen är tydlig, och verksamheten är etablerad, enhetlig och systematisk inom olika kompetensområden
- examensverksamheten har utvecklats kontinuerligt, vilket framgick i de rutiner för bedömningen som beskrevs i planen
- man hade reflekterat över verksamheten utöver det minimiinnehåll som krävs.

Utvecklingsområden i anordnarnas verksamhet

Enskilda utvecklingsområden som anordnarna och kommissionens medlemmar noterat och nämnt. Observationerna har antecknats i samband med besök och diskussioner med anordnare:

- Förnyelse av introduktionsmaterialet och rutinerna för arbetslivsbedömare
- Utveckling av PUK-processen och framhävande av bedömningens betydelse för de studerande
- Individens möjlighet att kombinera delar från andra examina enligt bildandet av examen
- Ordande av möjlighet att avlägga yrkesprov utan förberedande utbildning och information om detta
- Man bör gå igenom och förenhetliga termerna i planerna för bedömning av kunnande, liksom de punkter där man talar om bedömning och vitsord
- Motiveringar till bedömningen: bedömningen ska motiveras verbalt i sådan utsträckning att den senare kan verifieras
- Vidareutveckling av nonstop-modellen
- Process för och genomförande av identifiering och erkännande av kunnande i ansökningsskedet
- Bedömningsprocessen. Säkerställa att yrkesprov bedöms på arbetsplatser och att dessa bedömda examensprestationer tas med i bedömningshelheten som grund för tvåpartsbedömarnas beslutsfattande
- För en del anordnare har det varit utmanande att ta i bruk en ny organisation och nya system, exempelvis studerandeadministrationens kontakter till Koski
- Ökning av antalet studerande/personer som avlägger examen (yrkes- och specialyrkesexamen)
- Utveckling av PUK-processen och framhävande av bedömningens betydelse för de studerande elektronisk bedömningsprocess
- Individens möjlighet att kombinera delar från andra examina enligt bildandet av examen
- Arbetslivssamarbete med mindre aktörer, små och medelstora företag
- Användning av yrkes- och specialyrkesexamen i affärsverksamhet för det regionala arbetslivets behov

- Utnyttjande av möjligheterna att avlägga endast en eller flera enskilda examensdelar
- Marknadsföring av yrkes- och specialyrkesexamen i affärsverksamhet
- I anknytning till examensdelen "resultatinriktad verksamhet". Tryggande av möjligheterna till yrkesprov, personlig tillämpning och mångsidigt utnyttjande av miljöer för yrkesprov
- Tydliga modeller/alternativ för säkerställande av tvåpartsbedömning och beskrivningar av när det kan vara möjligt att använda två bedömare inom undervisningen.
- Säkerställa valmöjligheterna och den personliga tillämpningen genom att använda en examensdel från en annan yrkesinriktad examen (grundexamen, yrkesexamen, specialyrkesexamen).
- Beakta och säkerställa att yrkesproven och examensdelarna (grundexamen) mångsidigt betjänar områdets organisationer och personer som arbetar i olika uppgifter inom affärsverksamhet.

Gemensamma examensdelar och deras delområden

Kommissionen har inga observationer gällande gemensamma examensdelar och deras delområden.

Examensgrundernas funktion

Reflektioner

Examensgrundernas överensstämmelse med arbetslivet

Som helhet motsvarar examensgrunderna arbetslivet, men det finns alltid utrymme för förbättringar eller till och med sådant som är föråldrat. Arbetet med en reform av grundexamen i affärsverksamhet är på väg att inledas, och i samband med det bör man granska överensstämmelsen med arbetslivet.

Effekterna av examina inom affärsverksamhet enligt studeranderesponsen:

	grundexamen	yrkesexamen	specialyrkesexamen
Långsiktiga effekter	4,2	4,0	4,0
Utbildningen förbättrade min beredskap att gå vidare till arbetslivet, verka där eller studera vidare.	4,3	4,3	4,3
Utbildningen gav beredskap för företagande.	3,8	3,2	3,4
Under utbildningen fick jag kunskaper och yrkesskicklighet som jag kan använda.	4,4	4,4	4,5

I kategorin för effekter ger respondenterna i alla tre examina sämre vitsord till förbättringen av sina färdigheter för företagande. I yrkesexamen är medeltalet 3,2, i specialyrkesexamen 3,4 och i grundexamen något bättre, 3,8. I examensstrukturen för yrkes- och specialyrkesexamen ingår inte studier i företagande, vilket torde ha påverkat svaren på denna fråga direkt. Företagande är i praktiken den enda fråga som skiljer de tre granskade examina åt när det gäller effekterna.

Förverkligande av valfrihet i avläggandet av examina

Förverkligandet av valfrihet framgår tydligast i frågor som rör personliga utvecklingsplaner för kunnandet (PUK). När man ser på medeltalen är PUK-kunnandet för alla tre examinas del på en god nivå hos utbildningsanordnarna. PUK-planer har alltså utarbetats, de studerande har kunnat påverka innehållet i sina studier och PUK-planerna har

uppdaterats enligt behov. Medeltalet för påståenden gällande ovan nämnda teman var 3,9–4,5 för examina i affärsverksamhet, så svaren ger bilden att valfrihet och individuella studievägar som helhet förverkligas väl.

Behov av tilläggsanvisningar gällande yrkesskicklighetskraven för examensdelar eller sätt att påvisa yrkesskicklighet

Kommissionen har inte för tillfället information om behovet av tilläggsanvisningar.

Erfarenheter av examensgrundernas funktion

Bland kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna i de examensdelar som ingår i grundexamen i affärsverksamhet finns det enligt vardagliga observationer meningar som är väldigt svårtolkade. När läraren inte förstår vad man försöker säga, hur ska då en ung studerande uppnå vad som är tänkt? I formuleringen av krav på yrkesskicklighet och bedömningskriterier måste man fästa särskild uppmärksamhet vid tydlighet och sträva efter att lämna så lite utrymme som möjligt för olika tolkningar. Examensgrunderna kan innehålla kompetenskrav där det finns skäl att påvisa kunnande, även om kompetenskravet i fråga inte ingår i de egna arbetsuppgifterna. För att säkerställa att grunderna fungerar och är aktuella behöver man uppdatera kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna med jämna mellanrum.

Reflektioner om arbetslivsresponsen (enkäten för arbetsplatshandledare)

Allmänt taget har man uppnått relativt goda vitsord när det gäller arbetslivsresponsen. Man kan också se en del variation mellan utbildningsanordnare. Arbetslivsrespons har samlats in under en relativt kort tid, men framöver är det kanske lättare att dra slutsatser på basis av kommande respons.